

Dr. sc. Aldin Goletić

POVEZANOST IZMEĐU OSOBINA LIČNOSTI I PSIHOLOŠKOG BLAGOSTANJA KOD ZATVORSKIH SLUŽBENIKA

Sažetak

Osobine ličnosti su se pokazale kao primarne determinante psihološkog blagostanja. Osnovni cilj ovog istraživanja bio je utvrđivanje relacija između osobina ličnosti i dimenzija psihološkog blagostanja kod zatvorskih službenika. U istraživanju su učestvovala 504 ispitanika, odnosno zatvorska službenika, različite starosti i spola, koji rade u kazneno-popravnim zavodima širom Bosne i Hercegovine. U istraživanju su korišteni slijedeći mjerni instrumenti: Upitnik općih podataka, Upitnik velikih pet plus dva (VP+2-70) i Skala psihološkog blagostanja (SPWB). Rezultati istraživanja su pokazali da postoji značajna statistička povezanost između osobina ličnosti i dimenzija psihološkog blagostanja. Dimenzije ličnosti Agresivnost, Neuroticizam i Negativna valenca su u negativnoj korelaciji sa svim dimenzijama psihološkog blagostanja, dok dimenzije Ekstraverzija, Savjesnost, Otvorenost i Pozitivna valenca pozitivno koreliraju sa svim dimenzijama psihološkog blagostanja.

Ključne riječi: osobine ličnosti, psihološko blagostanje, zatvorski službenici

Uvod

U sklopu relativno novoga područja pozitivne psihologije, zamjetan naučni interes za područje psihološkog blagostanja proizašao je velikim dijelom kao reakcija na dugotrajnu usredotočenost na psihopatologiju i negativna stanja. Psihologijska istraživanja koja se bave negativnim stanjima u literaturi prisutnija su gotovo 17 puta više nego ona koja istražuju pozitivna stanja (Diener, Oishi i Lucas, 2003). Istraživači psihološkog blagostanja drže da se ljudi aktivno kreću ka ostvarivanju pozitivnih iskustava i stanja te da nisu samo usredotočeni na izbjegavanje negativnih stanja, čime se koncepcija mentalnoga zdravlja proširila s puke odsutnosti psihopatološke simptomatologije na prisutnost sreće i zadovoljstva životom (Fredrickson, 2005.; Diener, Oishi i Lucas, 2003).

Ryff (1989) je, istražujući rad razvojne, humanističke i kliničke psihologije te objedinjujući različite ideje filozofa i psihologa koji su se bavili temama smislenog života, ustanovila šest bazičnih dimenzija pozitivnog funkcionisanja koje čine model psihološkog blagostanja (Ryff, 1989; Ryff i Keyes, 1995). Svaka dimenzija predstavlja različite izazove s kojima se pojedinac susreće u procesu razvoja osobe, odnosno odražavaju način na koji osoba percipira aspekte svojeg vlastitog funkcioniranja. Samoprihvatanje (*Self-acceptance*) se odnosi na središnji aspekt mentalnog zdravlja kao i na karakteristiku samoaktualizacije, optimalnog funkcioniranja i zrelosti. Posjedovanje pozitivnih stavova o sebi i prihvatanje različitih aspekata sebe uključujući i pozitivne i negativne kvalitete predstavljaju centralnu karakteristiku pozitivnog psihološkog funkcioniranja. Pozitivni odnosi s drugima (*Positive relations with others*) se odnose na važan aspekt zdravlja. Ova dimenzija podrazumijeva da osoba održava tople, zadovoljavajuće i povjerljive odnose s drugima, da je zabrinuta za blagostanje drugih, sposobna za empatiju i intimnost i da razumije

značenje uzimanja i davanja u ljudskim odnosima, te da je sposobna za duboku ljubav, dublja prijateljstva i potpuniju identifikaciju s drugima. Autonomija (*Autonomy*) se odnosi na samoodređenje, neovisnost i samoregulaciju prema ličnim standardima. Osobe s visokom autonomijom pokazuju autonomno i neovisno funkcioniranje, unutarnji lokus evaluacije pri čemu se ne traži potvrda od drugih, već se osoba procjenjuje prema vlastitim standardima te se pokazuje sposobnost nepopuštanju socijalnom pritisku. Individuacija se shvaća više kao oslobođenje od grupnih normi u kojem se osoba više ne drži kolektivnih načela, strahova, uvjerenja i zakona mase. Upravljanje okolinom (*Enviromental mastery*) predstavlja sposobnost izabiranja ili stvaranja okolinskih uslova prikladnih za psihološko stanje pojedinca kroz njegovo aktivno sudjelovanje. Ova dimenzija uključuje sposobnost manipuliranja i kontroliranja kompleksnom okolinom, sposobnost napredovanja u svijetu kojeg osoba mijenja na kreativan način kroz fizičke ili mentalne aktivnosti, posjedovanje osjećaja kontrole i kompetencije u upravljanju okolinom, efektivno iskorištavanje mogućnosti iz okruženja te sposobnost izabiranja ili stvaranja konteksta sukladnih ličnim potrebama i vrijednostima. Smisao života (*Purpose in life*) definira psihološko zdravlje posjedovanjem osjećaja svrhe i značenja u životu. Ova dimenzija odnosi se na ciljeve, namjere i osjećaj smjera koji svi zajedno doprinose osjećaju da je život smislen. Osoba koja ima objektivne ciljeve i osjećaj usmjerenosti u svom životu i koja osjeća da postoji značenje u sadašnjosti i prošlosti njenog života može se reći da pozitivno psihološki funkcionira. Lični rast (*Personal growth*) se odnosi na kontinuirani razvoj nečijeg potencijala kroz rast i ekspanziju kao osobe. Ova dimenzija označava otvorenost osobe za nova iskustva, konfrontiranje novim izazovima ili zadacima u različitim periodima života, sposobnost ostvarivanja vlastitih potencijala te sposobnost promjene u pravcu koji reflektira znanje o sebi i efektivnost (Rijavec, Miljković i Brdar, 2008).

Važnost ispitivanja psihološkog blagostanja najbolje ilustriraju podaci koji upućuju na velike prednosti doživljavanja pozitivnih emocija. Naime, u literaturi stalno nalazimo povezanost psihološkog blagostanja s poželjnim karakteristikama i ponašanjima, u smislu kvalitetnih socijalnih odnosa (Carstensen i sur., 1995; Berry i Willingham, 1997; prema Tadić, 2010), poticanja kreativnosti i stvaralaštva, širenja trenutačnog repertoara misli i aktivnosti, obogaćivanja života pojedinca i jačanja njegovih resursa (Fredrickson, 2005) – općenito govoreći, veće uspješnosti (Lyubomirsky, King i Diener, 2005). Savremene longitudinalne studije pokazuju i to da su pozitivne emocije povezane s pozitivnim ishodima kasnije u životu (Lyubomirsky i sur., 2005; Caprara i Steca, 2006; prema Alinčić Zorić, 2014).

U području istraživanja psihologije ličnosti, petofaktorski model je najrašireniji među dominantnim modelima dispozicijske domene ličnosti. Struktura petofaktorskih modela proizlazi iz teorija ličnosti i leksičkog pristupa, a koji podrazumijeva da rječnici svakodnevnog jezika adekvatno odražavaju individualne razlike koje se odnose na socijalnu i psihološku stvarnost (Larsen i Buss, 2008). Popularnost petofaktorskog modela ličnosti doprinjela je pojavi sve većeg broja njegovih kritičara. Sedmofaktorski model ili „Big Seven“ (Waller, 1999) razvijen je u cilju ukazivanja na postojanje pogrešnih premisa u pristupu osobinama ličnosti od samog početka, odnosno, od Allportovog i Odbertovog rada, koji su kasniji naučnici, zajedno sa predstavnicima petofaktorskog modela, jednostavno prihvatili. Kritike koje autori sedmofaktorskog modela

upućuju teorijama baziranim na leksičkom pristupu su isključivo metodološke prirode. Naime, Tellegen i Waller (Waller, 1999) smatraju da odabir opisa ličnosti do sada nije bio empirijski zasnovan i da je bio opterećen nizom subjektivnih odluka, što je doprinjelo iskrivljenom pogledu na broj i strukturu dimenzija koje u ovim modelima opisuju ličnost. Odluka da se samo stabilne i trajne osobine smatraju relevantnim za istraživanja ličnosti pratila je ova istraživanja od Allportove i Odbertove prve grupe termina, preko Catellovog preuzimanja tih termina i subjektivnog kriterijuma prilikom dodavanja novih termina, sve do savremenih leskičkih istraživanja. Tellegen i Waller su smatrali da se odabirom manje grupe reprezentativnih opisa može adekvatnije sagledati prostor ličnosti. Na taj način su razvili sedmofaktorski model koji, pored pet poznatih dimenzija ličnosti, uključuje dvije nove dimenzije, nazvane Pozitivna i Negativna valenca (Cervone, John i Pervin, 2008).

Ekstraverzija (*Extraversion*) procjenjuje količinu i intenzitet međuljudskih interakcija (Costa i McCrae, 1987). Visoki rezultat na skali ekstraverzije predstavljat će pojedinca koji aktivan, društven, govorljiv, orijentiran na sebe, srdačan, optimističan, dok, s druge strane, nizak rezultat će predstavljati pojedince koji su povučeni, zatvoreni, udaljeni, tihi i orijentisani na zadatke (Fulgosi, 1997). Emocionalna stabilnost (*Emotional stability*) mjeri stepen do kojeg su pojedinci skloni emocionalnoj nestabilnosti (Costa i McCrae, 1980). Osobe koje postižu visoke rezultate na crti neuroticizma su češće nervozni, nesigurni, zabrinuti i imaju osjećaj neadekvatnosti, dok pojedinci koji postižu niže rezultate su češće opušteni, izdržljivi, mirni, sigurni i zadovoljni sobom. Savjesnost (*Conscientiousness*) procjenjuje organizaciju i cilju usmjereno ponašanje (Costa i McCrae, 1980). Osobe koje su nisko na crti savjesnosti okarakterizirane su kao osobe koje nisu pouzdane, osobe koje brzo odustaju te su sklone rizičnim ponašanjima (Larsen i Buss, 2008). Otvorenost (*Openness*) procjenjuje tendenciju pojedinca da traži nova iskustva (Costa i McCrae, 1980). Osobe koje postižu niske rezultate na skali otvorenosti bit će u većoj mjeri konvencionalne, realistične, užih interesa, manje izražene analitičnosti i slabijega zanimanja za umjetnost. Agresivnost (*Aggressiveness*) možemo definirati kao sklonost pojedinaca da se upušta u agresivna ponašanja, da rezonira na hostilan način i da iskazuje ljutnju (Buss i Perry, 1992). Agresivnost se pokazala kao jedan od najvažnijih prediktora nepoželjnih organizacijskih ponašanja. Pozitivna valenca podrazumijeva prihvatanje svojih osobina i svijest o vlastitim vrijednostima, odnosno sklonosti pojedinca da u većoj mjeri prihvata svoje snage i prednosti, a slabosti i greške u manjoj mjeri. Negativna valenca podrazumijeva svijest o vlastitim negativnim osobinama i manjku pozitivnih osobina (Čolović, Smederevac i Mitrović, 2014).

Zatvor predstavlja specifičnu okolinu unutar koje živi priličan dio kako svjetske populacije, a čiji je primarni cilj izolacija osoba s kažnjivim neprilagođenim ponašanjem. Takvu složenu psihosocijalnu klimu, koja se razlikuje od bilo koje druge koja se može naći u zajednici na slobodi, čine odnosi među zatvorenicima, osobljem i administracijom zatvora, kao i brojne druge karakteristike zatvorskog života poput specifične fizičke okoline (Schaufeli i Peeters, 2000). Zbog specifičnih okolnosti u kojima zatvorski službenici rade bilo je korisno ispitati povezanost između osobina ličnosti i dimenzija psihološkog blagostanja ispitanika.

Osnovni cilj ovog istraživanja bio je utvrditi relacije između osobina ličnosti i dimenzija psihološkog blagostanja kod zatvorskih službenika. Konkretizacijom definiranog cilja pred ovo istraživanje postavljena je i glavna hipoteza istraživanja, koja glasi: „Postoji povezanost između osobina ličnosti i dimenzija psihološkog blagostanja kod zatvorskih službenika“. Navedena hipoteza proizilazi iz saznanja da su ranija istraživanja pokazala da osobine ličnosti predviđaju promjene u nivoima psihološkog blagostanja. Pojedinci koji su ekstravertiraniji, ugodniji, savjesniji i emocionalno stabilniji češće doživljavaju veće zadovoljstvo životom, učestalije doživljavaju ugodne, a rjeđe neugodne afekte (Ruini i sur., 2003). Najdosljedniji rezultati, vezani za relacije između osobina ličnosti i psihološkog blagostanja, tiču se ekstraverzije (visoka povezanost s pozitivnim afektom) i neuroticizma (visoka povezanost s negativnim afektom) (DeNeve i Cooper 1998; Lucas, 2007). Istraživanje Bratka i Sabol (2006) pokazalo je, osim jasnog uticaja ekstraverzije i neuroticizma, pozitivnu povezanost savjesnosti s procjenom zadovoljstva životom. Iako faktori ugodnosti i intelekta značajno koreliraju sa samoprocjenama zadovoljstva životom, oni nemaju jedinstven doprinos u predikciji zadovoljstva životom. Nalazi istraživanja za dimenziju otvorenost prema iskustvu ili intelekt nisu toliko jednoznačni kao za ostala četiri faktora, jer originalan model (Costa i McCrae, 1980) i njegova nadopuna (McCrae i Costa, 1991) ne potvrđuju pretpostavku da postoji povezanost otvorenosti i dimenzija psihološkog blagostanja, iako određena istraživanja takvu povezanost nalaze između otvorenosti i pojedinih komponenti psihološkog blagostanja, kao što je zadovoljstvo životom, učestale prisutnosti ugodnih i neugodnih afekata (Allik i Realo, 1997; van den Berg i Pitoriu, 2005; prema Padejski, 2010). Važnost teme ovog istraživanja ogleda se i u sve većem pridavanju važnosti pozitivnoj psihologiji i traženju načina za dostizanje većeg nivoa psihološkog blagostanja.

Metoda

Ispitanici i procedura

U ovom istraživanju je sudjelovala skupina od 504 ispitanika, odnosno zatvorska službenika, različite starosti i spola, zaposlenih u kazneno-popravnim zavodima širom BiH (Zenica, Busovača, Tuzla, Mostar, Banja Luka, Bihać). Ispitanika muškog spola ima 450 (89,29%), a ispitanika ženskog pola ima 54 (10,71%), čime je potvrđena pretpostavka o neujednačenosti uzorka u pogledu spola. Starost ispitanika kreće se od 22 do 58 godina, sa prosjekom od 37,26 godina.

Kriteriji za selekciju ispitanika su uključivali, uz dostupnost i raspoloživost, da ispitanici imaju najmanje jednu godinu staža kao zatvorski službenici. Ispitanicima su upitnici zadavani grupno, a istraživanje je bilo anonimno. U zavisnosti od individualnih razlika ispitanika, vrijeme potrebno za ispunjavanje upitnika kretalo se između 30 i 60 minuta.

Instrumenti

U uvodnom su dijelu ispitivanja prikupljeni demografski podaci o sudionicima; spol, starosna dob i dužina radnoga staža kao zatvorski službenik.

Za mjerenje varijable psihološkog blagostanja korištena je Skala psihološkog blagostanja (engl. *Scales of Psychological Well-Being*). Skala psihološkog blagostanja (SPWB) je instrument za procjenu šest dimenzija psihološkog blagostanja: Autonomija, Okruženje, Lični rast, Pozitivni odnosi sa drugima, Svrha u životu i Samoprihvatanje (Ryff, 1989). Na šestostepenoj skali ispitanici imaju zadatak da označe u kojoj mjeri se slažu sa svakom stavkom od 1 (u potpunosti se ne slažem) do 6 (u potpunosti se slažem). Najduža verzija ove skale sadrži 120 ajtema, a pored ove verzije postoji više kraćih verzija ove skale. U ovom istraživanju korištena je verzija od 9 ajtema po subdimenziji, odnosno skala koja se sastoji od ukupno 54 stavke.

Za mjerenje osobina ličnosti korišten je Upitnik velikih pet + dva (VP+2). Upitnik Velikih pet plus dva je namjenjen za procjenu sedam dimenzija ličnosti i to: Neuroticizam, Ekstraverzija, Otvorenost, Savjesnost, Agresivnost, Pozitivna valenca i Negativna valenca. Upitnik se sastoji od 70 tvrdnji, a svaka skala od 10 ajtema uz predloženu petostepenu skalu Likertovog tipa za odgovaranje, gdje je 1 uopšte se ne slažem, a 5 potpuno se slažem. Teorijski raspon za svaku skalu iznosi od 10 do 50 (Čolović, Smederevac i Mitrović, 2014).

Rezultati

Normalnost distribucije rezultata

Za ispitivanje normalnosti raspodjele ispitivanih parametara korišten je statistički Kolmogorov-Smirnov test. Ovaj test se uspješno realizirao kroz statistički modul (alat) u aplikacijsko-sofverskom paketu SPSS 20.0, a u Tabeli 1 su prikazani rezultati obrade.

Prema dobijenim rezultatima, u smislu statističke značajnosti se vidi da gotovo sve skale imaju značajnost 0,000, izuzev skale Pozitivne valence 0,006, a koje su manje od $\alpha=0,05$. Normalna (Gaussova) distribucija je pronađena kod skale Pozitivne valence (.006), ali ona nema posebnu signifikantnost u poređenju sa ostalim skalama i sveukupnim dobijenim rezultatom. Iz navedenog možemo zaključiti da se normalnost distribucije rezultata dobijenih u ovom istraživanju statistički razlikuje od normalne.

Tabela 1.

Prikaz rezultata testa normalnosti distribucije odgovora (Kolmogorov-Smirnov test)

Skale	Kolmogorov-Smirnov test	
	Rezultat	Značajnost
Agresivnost	.090	.000
Ekstraverzija	.076	.000
Neuroticizam	.123	.000
Savjesnost	.104	.000
Otvorenost	.060	.000
Pozitivna valenca	.049	.006
Negativna valenca	.193	.000

Autonomija	.062	.000
Okruženje	.072	.000
Lični rast	.068	.000
Pozitivni odnosi sa drugima	.126	.000
Svrha u životu	.102	.000
Samoprihvatanje	.097	.000

Deskriptivna statistika

U Tabeli 2. prikazani su osnovni deskriptivni i distribucijski parametri osobina ličnosti kod zatvorskih službenika dobijenih primjenom upitnika Velikih pet plus dva (VP+2-70), a to su: aritmetička sredina (AS), standardna devijacija (SD), najviše i najniže vrijednosti (Min i Max), centralne vrijednosti (Median), prosječne sume kvadriranih odstupanja (Variance), koeficijent asimetrije (Skewness) i koeficijent zakrivljenosti (Kurtosis).

Iz podataka datih u Tabeli 2. vidi se da su zatvorski službenici postigli prosjek na skali Agresivnosti od AS=19,70, SD=6,76, na skali Ekstraverzije AS=41,34, SD=5,75, na skali Neuroticizma od AS=18,23, SD=7,09, na skali Savjesnosti od AS=41,78, SD=5,87, na skali Otvorenosti od AS= 38,28, SD=6,05, na skali Pozitivne valence od AS=30,92, SD=6,87, te na skali Negativne valence od AS=14,21, SD=4,85. Na osnovu dobijenih rezultata, zaključujemo da su ispitanici postizali visoke skorove na skalama Savjesnosti, Ekstraverzije, Otvorenosti i Pozitivne valence u odnosu na skale Agresivnosti, Neuroticizma i Negativne valence.

Tabela 2.

Deskripcija rezultata za skalu osobina ličnosti kod zatvorskih službenika

	Min	Max	AS	SD	Median	Variance	Skewness	Kurtosis
Agresivnost	10	45	19,70	6,76	19,00	45,76	,822	,457
Ekstraverzija	15	50	41,34	5,75	42,00	33,11	-.947	1,847
Neuroticizam	10	44	18,23	7,09	17,00	50,34	1,124	1,128
Savjesnost	18	50	41,78	5,87	43,00	34,52	-,805	,333
Otvorenost	10	50	38,28	6,05	39,00	36,64	-,462	,878
Pozitivna valenca	11	50	30,92	6,87	31,00	47,22	,195	,015
Negativna valenca	10	45	14,21	4,85	13,00	23,50	1,745	4,443

Deskripcija rezultata (raspon skorova, prosječna izraženost, koeficijenti asimetrije i zaobljenosti i dr.) za Skalu psihološkog blagostanja (SPWB-54) prikazana je u Tabeli 3.

Tabela 3
Deskripcija rezultata za skalu psihološkog blagostanja kod zatvorskih službenika

	Min	Max	AS	SD	Median	Variance	Skewness	Kurtosis
Autonomija	21	54	39,03	6,37	39,00	40,63	,038	-,329
Okruženje	13	54	41,28	6,86	41,00	47,11	-.681	1,012
Lični rast	20	54	40,92	6,89	41,00	47,47	-,442	,025
Pozitivni odnosi sa drugima	14	54	45,75	7,02	47,00	49,30	-1,110	1,165
Svrha u životu	14	54	43,80	6,42	45,00	41,21	-,953	1,161
Samoprihvatanje	21	54	43,44	6,39	44,00	40,85	-,818	,746

Prema rezultatima dobijenim primjenom Skale psihološkog blagostanja (SPWB-54), zatvorski službenici su postigli prosjek na skali Autonomije od AS=39,03, SD=6,37, na skali Okruženje AS=41,28, SD=6,86, na skali Lični rast od AS=40,92, SD=6,89, na skali Pozitivni odnosi sa drugima od AS=45,75, SD=7,02, na skali Svrha u životu od AS= 43,80, SD=6,42, te na skali Samoprihvatanje od AS=43,44, SD=6,39. Na osnovu dobijenih rezultata, zaključujemo da ispitanici imaju visoko izražene vrijednosti na svim ispitivanim skalama psihološkog blagostanja, a samim tim imaju visoko izražene vrijednosti i na faktoru većeg reda – psihološkom blagostanju. Ispitanici su postizali najveći skor na skali Pozitivni odnosi sa drugima, a najmanji na skali Autonomije.

Povezanost osobina ličnosti i dimenzija psihološkog blagostanja kod zatvorskih službenika

U okviru druge hipoteze nastojalo se utvrditi postoji li povezanost između osobina ličnosti i psihološkog blagostanja kod zatvorskih službenika, a za utvrđivanje stepena povezanosti navedenih varijabli korišten je Pearsonov koeficijent korelacije. U Tabeli 4. su prikazane korelacije između osobina ličnosti i dimenzija psihološkog blagostanja kod zatvorskih službenika dobijeni u ovom istraživanju.

Tabela 4.
Povezanost osobina ličnosti i dimenzija psihološkog blagostanja kod zatvorskih službenika

Dimenzije ličnosti		Dimenzije psihološkog blagostanja					
		Autonomija	Okruženje	Lični rast	Pozitivni odnosi sa drugima	Svrha u životu	Samoprihvatanje
Agresivnost	Pearsonov koef. kor.	-.153**	-.445**	-.334**	-.451**	-.380**	-.364**
	Značajnost	.001	.000	.000	.000	.000	.000
Ekstraverzija	Pearsonov koef. kor.	.266**	.441**	.379**	.504**	.443**	.452**
	Značajnost	.000	.000	.000	.000	.000	.000

Neuroticizam	Pearsonov koef. kor.	-.267**	-.505**	-.	-.509**	-.483**	-.528**
	Značajnost	.000	.000	.000	.000	.000	.000
Savjesnost	Pearsonov koef. kor.	.341**	.474**	.454**	.421**	.489**	.531**
	Značajnost	.000	.000	.000	.000	.000	.000
Otvorenost	Pearsonov koef. kor.	.305**	.347**	.478**	.434**	.403**	.432**
	Značajnost	.000	.000	.000	.000	.000	.000
Pozitivna valenca	Pearsonov koef. kor.	.232**	.287**	.181**	.191**	.139**	.250**
	Značajnost	.000	.000	.000	.000	.002	.000
Negativna valenca	Pearsonov koef. kor.	-.202**	-.362**	-.287**	-.402**	-.373	-.356**
	Značajnost	.000	.000	.000	.000	.000	.000

**p≤0,01 *p≤0,05

Iz Tabele 4. može se uočiti da između svih promatranih parametara postoji značajna pozitivna ili negativna statistička povezanost. Dimenzije ličnosti Agresivnost, Neuroticizam i Negativna valenca su u negativnoj korelaciji sa svim dimenzijama psihološkog blagostanja. Ekstraverzija, Savjesnost, Otvorenost i Pozitivna valenca pozitivno koreliraju sa svim dimenzijama psihološkog blagostanja. Značajnost svih navedenih korelacija je na nivou 0.01, osim korelacije između Negativne valence i Svrhe u životu koja nije signifikantna.

Diskusija

Primjenom Upitnika velikih pet plus dva (VP+2-70), dobijeni rezultati su pokazali da su zatvorski službenici postizali visoke rezultate na skalama Savjesnosti, Ekstraverzije, Otvorenosti i Pozitivne valence, a niske rezultate na skalama Agresivnosti, Neuroticizma i Negativne valence.

Primjenom Skale psihološkog blagostanja (SPWB-54) dobijeni rezultati su pokazali da su zatvorski službenici postizali visoke skorove na svim dimenzijama psihološkog blagostanja. Takođe, možemo zaključiti da zatvorski službenici imaju visok nivo psihološkog blagostanja, kao faktor većeg reda.

Dobijeni rezultati su pokazali da postoji značajna pozitivna ili negativna statistička povezanost između navedenih varijabli. Dimenzije ličnosti Agresivnost, Neuroticizam i Negativna valenca su u negativnoj korelaciji sa svim dimenzijama psihološkog blagostanja, dok dimenzije Ekstraverzija, Savjesnost, Otvorenost i Pozitivna valenca pozitivno koreliraju sa svim dimenzijama psihološkog blagostanja. Značajnost svih navedenih korelacija je na nivou 0.01, osim korelacije između Negativne valence i Svrhe u životu koja nije signifikantna.

Osobine ličnosti su, u ovom istraživanju, pokazale uticaj u predikciji psihološkog blagostanja. Psihološko blagostanje predstavlja jedan od temeljnih faktora psihološke funkcioniranja svake osobe neovisno o tome koji je nivo tog subjektivnog blagostanja, odnosno je

li zadovoljna ili ne vlastitim životom i doživljava li češće ugodne ili neugodne emocionalne reakcije. Kod osoba koje su inicijalno doživljavale više blagostanje s vremenom su uočene promjene prema većim nivoima ugodnosti, savjesnosti, emocionalne stabilnosti i ekstraverzije, a ti nalazi snažno unapređuju razumjevanje međusobnog uticaja osobina ličnosti i psihološkog blagostanja.

Prijašnja istraživanja su pokazala da su sretni ljudi otvoreni i društveni (Smith, 1979), emocionalno stabilni, odnosno niski na neuroticizmu (Wessman i Ricks, 1966; prema Alinčić-Zorić, 2014). Costa i McCrae (1980) su smatrali da ekstraverzija utiče na doživljavanje ugodnih afekata osobe, dok neuroticizam determinira doživljavanje neugodnih afekata osobe. Takođe, u nekoliko istraživanja Larsena i njegovih suradnika (Larsen i Ketelaar, 1989; Rusting i Larsen, 1998; Zelenski i Larsen, 1999; prema Tadić, 2010) najboljim prediktorom reaktivnosti na indukciju ugodnog raspoloženja pokazala se osobina ličnosti ekstraverzija, a najboljim prediktorom reaktivnosti na indukciju neugodnih raspoloženja pokazala se osobina ličnosti neuroticizam. Iako je situacija identična, osoba visoko na neuroticizmu može reagirati s više neugodnih emocija u usporedbi s osobom niskom na neuroticizmu. Čini se da je lako oraspoložiti ekstraverta, kao i oneraspoložiti neurotičnu osobu (Nišević, 2006). Visoko ekstravertirana osoba sklonija je doživljavati veće osnovne nivoe ugodnog afekta i imati snažniji afektivni odgovor na povoljne događaje od slične osobe koja je introvertirana. Isto tako, visoko neurotična osoba sklonija je hroničnije doživljavati neugodni afekt i imati posebno intenzivnije reakcije na nepovoljne događaje. Spomenuti direktni utjecaji osobina ličnosti na ugodan i neugodan afekt pomažu u objašnjenju zašto ekstraverti i emocionalno stabilni pojedinci imaju veće blagostanje (Soto, 2015).

Istraživanje Bratka i Sabol (2006), osim jasnog uticaja ekstraverzije i neuroticizma, pokazalo je i pozitivnu povezanost savjesnosti s procjenom zadovoljstva životom. Iako dimenzije ugodnosti i intelekta značajno koreliraju sa samoprocjenama zadovoljstva životom, oni nemaju jedinstven doprinos u predikciji zadovoljstva životom. Istraživanja vođena modelima uticaja osobina ličnosti na psihološko blagostanje se pokazala da je dimenzija ugodnost povezana s češćim doživljavanjem ugodnih afekata, a da dimenzija savjesnost može biti povezana sa psihološkim blagostanjem preko smanjenja stresa koji nose nedovršeni zadaci (Albuquerque, Figueiredo, Lima i Matos, 2013). Nalazi istraživanja za dimenziju Otvorenost prema iskustvu ili Intelekt, nisu toliko jednoznačni kao za ostala četiri faktora, pa tako originalan model (Costa i McCrae, 1980), kao i njegova nadopuna (McCrae i Costa, 1991) nisu utvrdili povezanost otvorenosti i psihološkog blagostanja, dok su određena istraživanja (Allik i Realo, 1997; van den Berg i Pitoriu, 2005; prema Tadić, 2010) pronašli povezanost između otvorenosti i pojedinih komponenti psihološkog blagostanja, kao što su zadovoljstvo životom, učestale prisutnosti ugodnih i neugodnih afekata itd.

U istraživanju sprovedenom na studentima u Novom Sadu (Padejski, 2010) o uticaju dimenzija ličnosti i stilova prevladavanja stresa na psihološko blagostanje, rezultati su pokazali da dimenzije Ekstraverzija i Otvorenost ka iskustvu imaju značajan jedinstveni doprinos predikciji Autonomije. Takođe, dimenzije Savjesnost, Neuroticizam i Otvorenost ka iskustvu imaju značajan jedinstveni doprinos predikciji Ovladavanja okruženjem, zatim dimenzije Prijatnost, Ekstraverzija

i Emocionalna stabilnost u predikciji Pozitivnih odnosa sa drugima, dimenzije Savjesnost i Emocionalna stabilnost u predikciji Svrha u životu, te dimenzija Emocionalna stabilnost u predikciji Samoprihvatanje, što je i u ovom istraživanju velikim dijelom potvrđeno.

Rezultati ovog istraživanja, koje je primarno orijentisano ka utvrđivanju uticaja dimenzija ličnosti pozitivno psihološko funkcionisanje osoba, govore o presudnoj ulozi strukture ličnosti u psihološkom blagostanju individue, što je u skladu sa nalazima niza istraživanja (Affleck i Tennen, 1996; Caspi i Moffitt, 1993; Pearlin i sar., 1981; prema Alinčić-Zorić, 2014).

Zaključak

Predmet ovog istraživanja odnosi se na relacije između osobina ličnosti i dimenzija psihološkog blagostanja kod zatvorskih službenika u BiH. U istraživanju su učestvovala 504 ispitanika, starosti od 22 do 58 godina, a koja obuhvataju zatvorske službenike zaposlene u Kazneno-popravnim zavodima širom BiH (Zenica, Busovača, Tuzla, Banja Luka, Mostar, Bihać). Za potrebe ovog istraživanja korišteni su Upitnik općih podataka, Upitnik velikih pet plus dva (VP+2-70) i Skala psihološkog blagostanja (SPWB-54).

Rezimirajući dobijene rezultate može se zaključiti da postoji značajna pozitivna ili negativna statistička povezanost između osobina ličnosti i dimenzija psihološkog blagostanja kod zatvorskih službenika. Dimenzije ličnosti Agresivnost, Neuroticizam i Negativna valenca su u negativnoj korelaciji sa svim dimenzijama psihološkog blagostanja, dok dimenzije Ekstraverzija, Savjesnost, Otvorenost i Pozitivna valenca pozitivno koreliraju sa svim dimenzijama psihološkog blagostanja. Između Negativne valence i Svrhe u životu postoji negativna povezanost, ali ta korelacija nije signifikantna.

Ovim istraživanjem dodatno je utvrđen uticaj osobina ličnosti na psihološko blagostanje osobe. Nalaz ovog istraživanja se, takođe, može razmatrati i sa aspekta analize statusa psihološkog blagostanja kao varijable ličnosti. Psihološko blagostanje se može posmatrati kao samostalan konstrukt, koji se u najvećoj mjeri oslanja na bazične dimenzije ličnosti.

Praktični doprinos dobijenih rezultata u okviru ovog podcilja istraživanja, ogleda se i u činjenici da je potvrđena značajna pozitivna uloga psihološkog blagostanja u optimalnom psihološkom funkcionisanju, održavanju mentalnog zdravlja, te prevenciji emocionalnih poremećaja. S obzirom da dostizanje pozitivnog psihološke funkcionisanja predstavlja jedan od osnovnih ciljeva terapijskog procesa, ovo istraživanje pružiće značajne doprinose za praksu.

Sumirajući rezultate dosadašnjih istraživanja, kao i ovog, može se zaključiti da osobine ličnosti pojedinca, zatim kultura u kojoj živi, ciljevi koje si postavlja, vrijednosti koje ima, načini na koje se suočava sa životnim događajima, ali i stepen u kojem pri tome ostaje u kontaktu sa svojim stvarnim potrebama, emocijama i željama, imaju važnu ulogu u oblikovanju općeg psihološkog blagostanja pojedinca. Za daljnja istraživanja važno je pratiti procese unutar pojedinca, odnosno longitudinalno pratiti fluktuacije psihološkog blagostanja unutar i između pojedinaca, kako bi se dobila što stvarnija slika psihološkog blagostanja u svakodnevnom životu, kao i faktora koji imaju važnu ulogu u tim fluktuacijama. Osim toga, nužno je produbiti i razjasniti međusobne odnose i interakcije navedenih varijabli i procesa, te osobito raditi na razvijanju

osjetljivijih mjernih instrumenata i poboljšavanju metodologije istraživanja psihološkog blagostanja.

Razni eksperimentalni programi i mjere koje bi imale za cilj postizanje viših nivoa psihološkog blagostanja mogli bi doprinjeti i boljoj psihološkoj selekciji, organizaciji rada, radnoj adaptaciji i vođenju tokom karijere zatvorskih službenika.

Rezultati ovog istraživanja, pored navedenog, može poslužiti i kao polazna osnova za buduća naučna istraživanja, ali i kao podloga za neke psihoterapijske programe, posebno kada je u pitanju psihologija rada i organizacije, te klinička psihologija. Isto tako, rezultati ovog istraživanja mogu poslužiti i kao osnova za neke obrazovno-edukativne programe koji se mogu koristiti u obrazovnim ustanovama i u sklopu nekih specifičnih radionica.

Literatura

1. Albuquerque, I., Figueiredo, C., Lima, M. i Matos, M. (2013). The Interplay Among Levels of Personality: The Mediator Effect of Personal Projects Between the Big Five and Subjective Well-Being. *Journal of Happiness Studies*, 14(1), 235-250.
2. Alinčić Zorić, M. (2014). *Eudamonistički pristup blagostanju: Razlike između dva društva*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad.
3. Bratko, D. i Sabol, J. (2006). Osobine ličnosti i osnovne psihološke potrebe kao prediktori zadovoljstva životom: rezultati on-line istraživanja. *Društvena istraživanja*, 15(4-5), 693-711.
4. Cervone, D., John, O. i Pervin, L. (2008). *Psihologija ličnosti: Teorije i istraživanja*. Zagreb: Školska knjiga.
5. Costa, P.T. i McCrae, R.R. (1980). Influence of extraversion and neuroticism on subjective well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 38, 668-678.
6. Costa, P.T., McCrae R.R., Zonderman, A. (1987): Environmental and dispositional influences on well-being: Longitudinal follow-up of an American national sample. *British Journal of Psychology*, 78, 299-306.
7. Čolović, P., Smederevac, S. i Mitrović, D. (2014). Velikih pet plus dva: Validacija skraćene verzije. *Primenjena psihologija*, 7, 227-254.
8. DeNeve, K. M. i Cooper, H. (1998). The happy personality: A metaanalysis of 137 personality traits and well-being. *Psychological Bulletin*, 124, 197-229.
9. Diener, E. (1984). Subjective well-being. *Psychological Bulletin*, 95, 542-575.
10. Diener, E., Oishi, S. i Lucas, R. E. (2003). Personality, culture and subjective well-being: Emotional and Cognitive Evaluations of Life. *Annual Review of Psychology*, 54, 403-425.
11. Fredrickson, B. L. (2005). The broaden-and-build theory of positive emotions. U: F. A. Huppert, N. Baylis, B. Keverne (ur.), *The science of well-being*. New York: Oxford University Press.
12. Fulgosi, A. (1997). *Psihologija ličnosti: Teorije i istraživanja*. Zagreb: Školska knjiga.
13. McCrae, R. R. i Costa, P. T. (1991). Adding liebe und arbeit: The full five-factor model and well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 17, 227-232.

14. Larsen, R.J. i Buss, D.M. (2008). *Psihologija ličnosti*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
15. Lucas, R. E. (2007). Personality and pursuit for happiness. *Social and Personality Psychology Compass*, 1, 1-15.
16. Lyubomirsky, S., King, L. i Diener, E. (2005). The benefits of frequent positive affect: does happiness lead to success? *Psychological Bulletin*, 131(6), 803-855.
17. Nišević, S. (2006). *Uticaj doživljaja psihološkog blagostanjanja drugih psihosocijalnih faktora na subjektivnu procenu zdravlja*. Doktorska disertacija. Filozofski fakultet, Univerzitet u Novom Sadu, Novi Sad.
18. Padejski, N. (2010). Uticaj dimenzija ličnosti i stilova prevladavanja stresa na psihološko blagostanje. *Primenjena psihologija*, 3(3), 269-282.
19. Rijavec, M., Miljković, D. i Brdar I. (2008). *Pozitivna psihologija*. Zagreb: IEP-D2.
20. Ruini, C., Ottolini, F., Rafanelli, C., Tossani, E., Ryff, C. D. i Fava, G. A. (2003). The relationship of psychological well-being to distress and personality. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 72, 268-275.
21. Ryan, R. M. i Deci, E. L. (2001). On Happiness and Human Potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well being. *Annual Review Of Psychology* 2001, 52, 141-166.
22. Ryff, C. D. i Keyes, C. L. M. (1995). The structure of psychological well-being revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 719-727.
23. Schaufeli, W. B. i Peeters, M. C. W. (2000). Job stress and burnout among correctional officers: A literature review. *International Journal of Stress Management*, 7(1), 19-48.
24. Smith, T. (1979). Happiness: Time Trends, Seasonal Variations, Intersurvey Differences, and Other Mysteries. *Social Psychology Quarterly*, 42(1), 18-30.
25. Soto, C. J. (2015). Is Happiness Good for Your Personality? Concurrent and Prospective Relations of the Big Five With Subjective Well-Being. *Journal of Personality*, 45–55.
26. Tadić, M. (2010). Pregled nekih istraživanja u kontekstu subjektivne dobrobiti. *Društvena istraživanja*, 1-2(105-106), 117-136.
27. Waller, N.G. (1999). Evaluating the structure of personality. In Robert C. Cloninger (Ed.) *Personality and psychopathology*. Washington: American psychiatric Press.

THE RELATIONSHIP BETWEEN PERSONALITY TRAITS AND PSYCHOLOGICAL WELL-BEING OF PRISON OFFICERS

Abstract

Personality traits have been found to be the primary determinants of psychological well-being. The main objective of this research was to establish the relations between personality traits and dimensions of psychological well-being of prison officers. Number of 504 respondents, prison officers of different age and gender that work in the penal-correctional institutions all over Bosnia and Herzegovina, were included in this research. The following measurement instruments were used in the research: The demographic data questionnaire, The Big Five plus Two Questionnaire (B5+2) and Scale of Psychological Well-Being (SPWB). Results of the research showed that there is significant relations between personality traits and

dimensions of psychological well-being. Personality dimensions Aggressiveness, Neuroticism and Negative valence are negatively correlated with all dimensions of psychological well-being, while the dimensions of Extraversion, Conscientiousness, Openness and Positive valence are positively correlated with all dimensions of psychological well-being.

Keywords: *personality traits, psychological well-being, prison officers*